

французски инженери залагали 1-ия паралелъ по близо до крѣпостъта, по вече я обгрѣщали съ него, а 2-ия паралелъ водили по права посока отъ едното крило на 1-ия къмъ другото. На апрошитѣ давали посока по методата на Вобана, французскитѣ инженери — искусно и усилавше ги, а другитѣ — по вechето слабо и погрѣшно. За по скоро правили апроши отъ човали съ пѣстъкъ или отъ тоннелати (бѣчви съ прѣстъ) и проч.

За да се ускори вземанието на крѣпоститѣ увеличавали броя на обсадната артиллерия и усиляли огъня ѝ. Често, но не всѣкога успѣшно, се употребявало жестокото срѣдство на прѣдишнитѣ времена — бомбардиранieto (на Нейссе, Прага, Кюстринъ, Циттау, Бреславль, Дрезденъ и проч.). Рикошетната стрѣлба била усъвършенствувана теоритически и практически и много се употребявала. Дѣйствието на демонтиръ-батареята било тѣй сжщо усъвършенствувано и усилено. При обсадата на Гибралтаръ отъ испанцитѣ били употребени голѣми плавающи демонтиръ-батареи, които впрочемъ нѣмали успѣхъ вслѣдствие на лошото имъ устройство и употребление. Огъня противъ крѣпостъта билъ извънмѣрно силенъ и се хвърляло извънмѣрно количество снаряди. Минитѣ, отъ туй време, когато Вобанъ и Белидоръ отново ги въвели въ употребление и ги усъвършенствували, почнали да се употребяватъ много по често, искусно и сполучливо, но поѣкога погрѣшно и безуспѣшно. Въ 1752 г. били изобрѣтени, а въ 1762 г. отъ Лефевра при обсадата на Швейдницъ употребени, впрочемъ несполучливо, усиленитѣ хорни (globes de compression). Въ залаганieto, пълненieto и подпалването на проститѣ мини и усиленитѣ хорни, сжщо и на контръ-минитѣ по системата на Валиера, въ очистването на въздуха въ минитѣ и въобще въ мин-

ното искусство били направени много важни усъвършенствования.

Сжщо въ туй време Лефевръ прѣвъ далъ поводъ за изобрѣтението на тѣй нарѣчената *система на разрушението* (système de démolition), т. е. такова устройство на контръ-минитѣ, чрѣзъ което външнитѣ верки, слѣдъ вземанието имъ отъ неприятеля, можали да бжджтъ хвърляни на въздуха и разрушавани.

Вземанието на крѣпоститѣ съ шурмъ се срѣща много често, особено въ войнитѣ съ турцитѣ. За искачванието на бреща или на вала Монталамберъ изобрѣтилъ особено устройство рогатки, които лесно можали да бжджтъ обрѣщани въ шурмови стѣлби.

Главни срѣдства за усиление на отбраната и затрудняване на обсаждащия подстѣпнитѣ къмъ крѣпостъта и вземанието ѝ били, сжщо както и по напрѣдъ, клинообразнитѣ верки прѣдъ исходящитѣ жгли на прикрития пжтъ, палисадитѣ и минитѣ въ нѣколко рѣда, вилазкитѣ и проч., особено силния артиллерийски огънь.

Въ войнитѣ на европейцитѣ съ европейци, крѣпоститѣ, слѣдъ вземанието на бреща и главния валъ обикновенно се прѣдавали по капитулация и гарнизона по вechето пжти получавалъ свободенъ исходъ. Гарнизонитѣ на крѣпоститѣ, които прусситѣ прѣвземали въ време на седмогодишната война, били много често обявявани за военноплѣнени и принуждавани да постѣпватъ на пруска служба. А въ войнитѣ на европейцитѣ съ турцитѣ и азиатскитѣ народи, сжщо и въ американската война, обсаденитѣ се отбранявали упорито и ожесточено, даже и слѣдъ вземанието на бреща и главния валъ или крѣпостната стѣна, тѣй че обсаждащитѣ вземали крѣпостъта само слѣдъ кръвопролитенъ шурмъ и бой въ нея, съ много голѣма загуба и за двѣтѣ страни.